

ZKOUŠKA TAHEM HLINÍKOVÝCH FINSTOCKŮ

Porovnání zařízení

Ing. Vít Žatka

1. ÚVOD

Zkouška tahem patří k nejdůležitějším zkouškám popisující vlastnosti materiálů. Ve firmě ALINVEST Břidličná, a.s. jde o nejpoužívanější zkoušku pro stanovení parametrů vyráběného materiálu. Ročně se provede přes 150.000 těchto zkoušek.

Zkoušky se provádějí dle Zkušebních metod, které navazují na normy ČSN EN 10 002 a DIN 50 154.

V této práci se budu zabývat porovnáním zařízení a typů extenzometrů, na kterých budou zkoušeny finstockové materiály s jmenovitou tloušťkou 0,12 mm.

Vyhodnotíme optimální zařízení z pohledu přesnosti měření a pracnosti, a upozorníme na parametry zařízení, které mohou mít zásadní vliv na naměřené hodnoty.

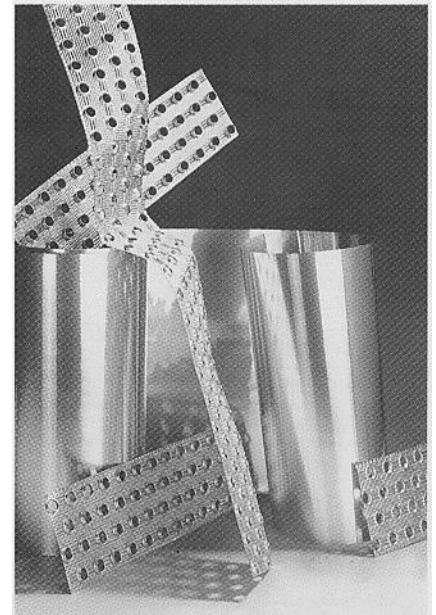
2. ZKOUŠENÝ MATERIÁL A POUŽITÉ ZAŘÍZENÍ

2.1 ZKOUŠENÝ MATERIÁL

FINSTOCK - je pás z hliníku a hliníkových slitin v rozsahu tloušťky 0,060 - 0,35 mm.

Použití

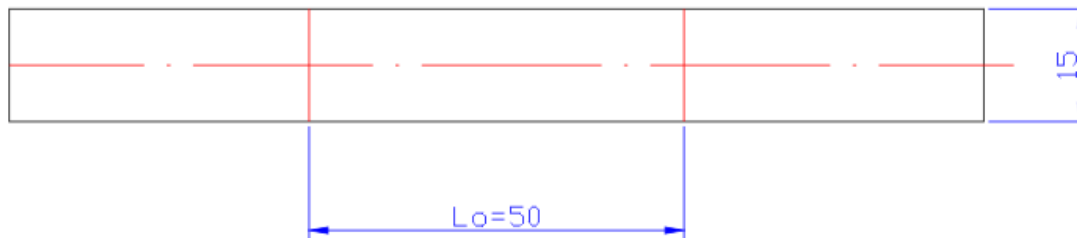
Obecně se používá pro:
výrobu lamel v klimatizačních jednotkách, chladících systémech a topných radiátorech automobilů a jiných dopravních prostředků
tepelné výměníky v stacionárních klimatizačních a chladírenských systémech

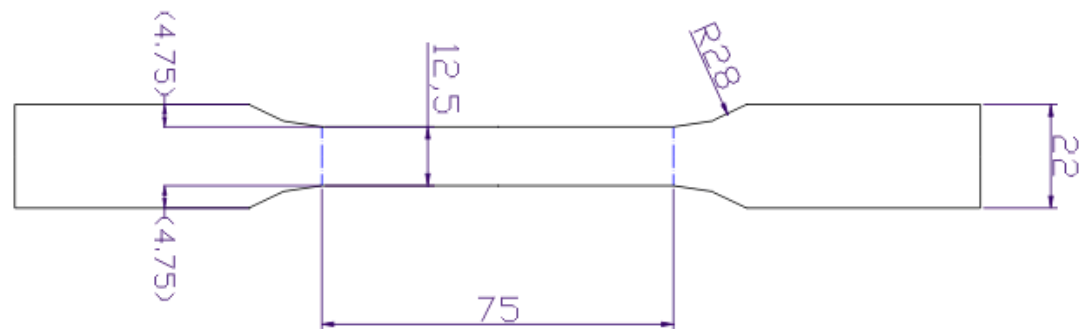
Zkoušen byl nový vývojový materiál s nízkou tažností u kterého dochází k přetržení blízko maximální síly, netvoří se krček a vznikl zde problém určení správné tažnosti a smluvní meze kluzu $R_p 0,2$.

2.2 PŘÍPRAVA VZORKŮ

Materiál byl připravován stříháním na dvoubřítých nůžkách dle DIN 50 154. Jde o zkušební pásky s rovnoběžnými okraji se šířkou 15 mm a počáteční měřenou délkou 50 mm (obr. 2). Výjimkou byla zkouška na zařízení Instron 6025, kde byly zkoušky připraveny frézováním jako klasický plochý vzorek s hlavou (obr.3).

Obr.2: Stříhaný zkušební pásek

Obr.3: Frézovaná tyč

2.3 ZKUŠEBNÍ ZAŘÍZENÍ

Tabulka 1: Použitá zařízení

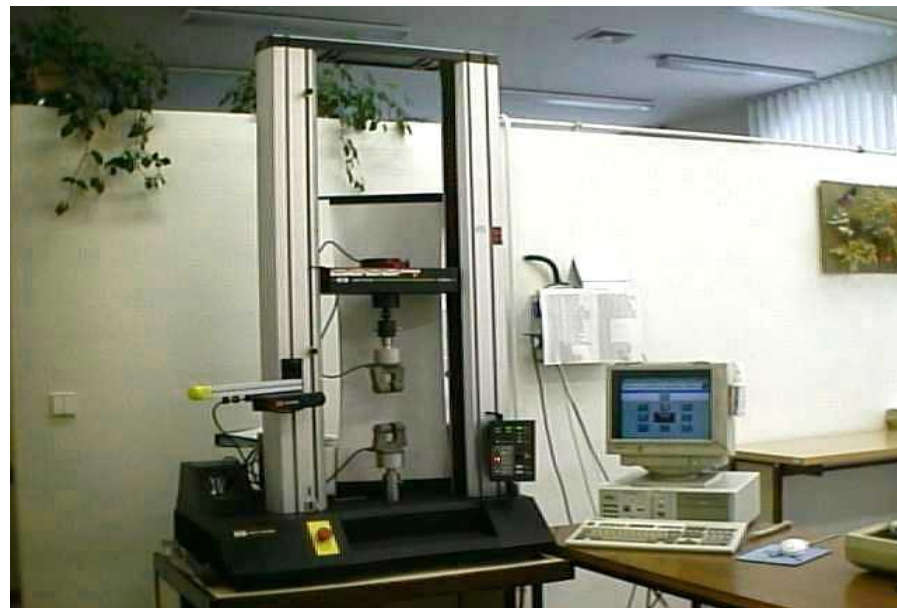
Typ	INSTRON 5564	INSTRON 6025	TIRA 2805	MTS Insight 2	ZWICK
Výrobce	INSTRON, Anglie	INSTRON, Anglie	TIRA, Německo	MTS, USA	Zwick/Roell, Německo
Datum výroby	1993	1986	2001	2005	2004
Umístění	Laboratoř AIB	Laboratoř AIB	TEMPOS, Opava	Laboratoř AIB	Zwick Ulm
Siloměrná hlava	1 kN, ověřená	5 kN, ověřená	5 kN, ověřená	1 kN, ověřená	2 kN, ověřená
Upínací čelisti	pneumatické	pneumatické	mechanické	pneumatické	pneumatické
Měření tažnosti	z rámu, video extenzometr	mechanický průtahoměr MFN-A	z rámu	laserový extenzometr Messphysik	laserový extenzometr optiXtens
Ovládání	elektronické	elektronické	elektronické	elektronické	elektronické
Vyhodnocení dat	SW Merlin Série IX v. 8.32	SW TIRA test v. R2/97	SW TIRA test v. 2.0	SW TestWorks 4EM v. 4.08B	SW testXpert v.11.0
Poznámka	nyní se zde zkouší fólie a finstoky	nejstarší zařízení, v r. 1998 rekonstruováno	zkoušky prováděny u dovozce TIRA - Tempos Opava	nové, během 2006 budou přesunuty zkoušky z I5564	zkoušky prováděny u firmy Zwick v Ulmu

Měření bylo prováděno i u firem Instron a Messphysik, ale z důvodů nedostatku dat zde nebudou uváděny.

Všechna zařízení vyhovují EN 10002, tj. siloměrné hlavy i extenzometry, jsou v třídě 1 a lepší.

Obr.4: MTS Insight 2

Obr.5: Instron 5564

Obr.6: Instron 6025

3. PODMÍNKY A VÝSLEDKY ZKOUŠEK

3.1 Instron 5564

3.1.1 Měření prodloužení z rámu (5564 R)

Popis metody: zkouška se provádí dle ZM[9]. Zkoušený materiál se upne mezi čelisti, které mají rozteč L_0 a tažnost software vyhodnocuje pouze z posunu rámu o vzdálenost ΔL .

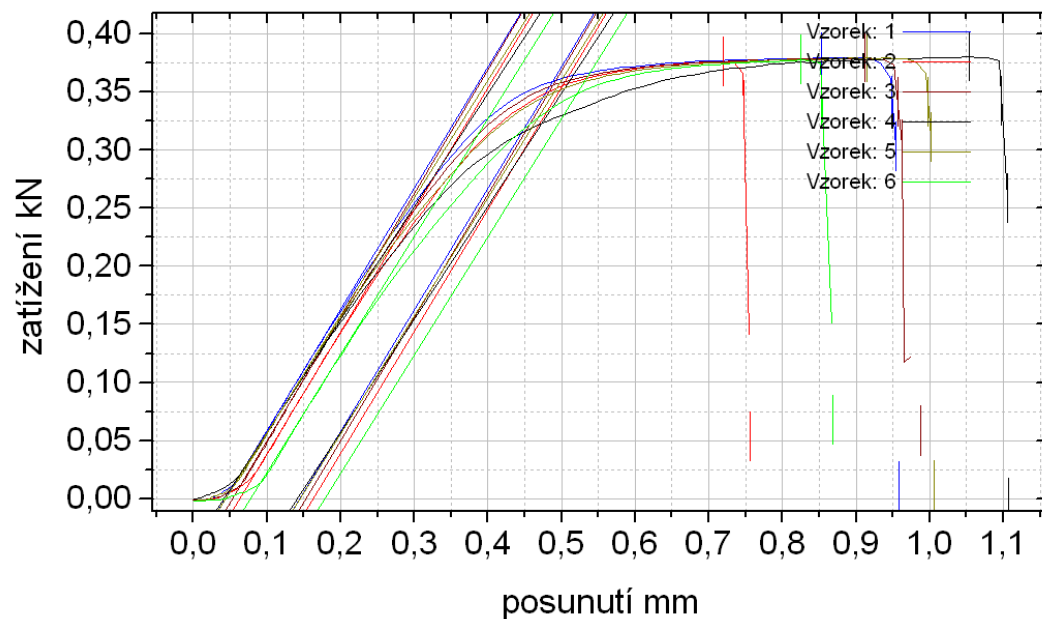
Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, vzdálenost mezi čelistmi 50 mm, $L_0 = 50$ mm, pneumatické čelisti s vroubkovanými vložkami, délka uchycení ve vložce 25 mm, tlak v čelistech 6 atm., předpětí $F_0 = 0$ N, ukončení zkoušky: nenastaveno, frekvence sběru dat: 25 bodů/s, teplota: 23° C.

Toto nastavení je nastavením původním, podle kterého se do současné doby zkoušky prováděly.

Tabulka 2: Výsledky zkoušek 5564 R

č. měř.	F _m [N]	R _m [MPa]	R _{p0,2} [MPa]	A _{50mm} [%]	A _t [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	376	195,9	186,4	0,7	1,5	27,0	0,128	15,00
2	380	197,9	169,0	1,7	2,2	26,0	0,128	15,00
3	377	196,5	181,4	0,9	1,7	27,0	0,128	15,00
4	380	199,2	184,7	1,3	2,0	27,0	0,127	15,00
5	380	198,0	186,0	1,7	2,0	27,0	0,128	15,00
6	379	197,3	187,6	1,0	1,9	27,0	0,128	15,00
Průměr	378,6	197,5	182,5	1,2	1,9	26,8	0,1	15,0
S	1,61	1,17	6,95	0,42	0,25	0,41	0,00	0,00
RS	0,43%	0,59%	3,81%	34,64%	13,19%	1,52%	0,32%	0,00%
Min.	376,1	195,9	169	0,7	1,5	26	0,127	15
Max.	380,1	199,2	187,6	1,7	2,2	27	0,128	15

Dávka ID: 9110

Obr. 7: Závislost F -
ΔL 5564R

3.1.2 Měření prodloužení pomocí videoextenzometru (5564 V)

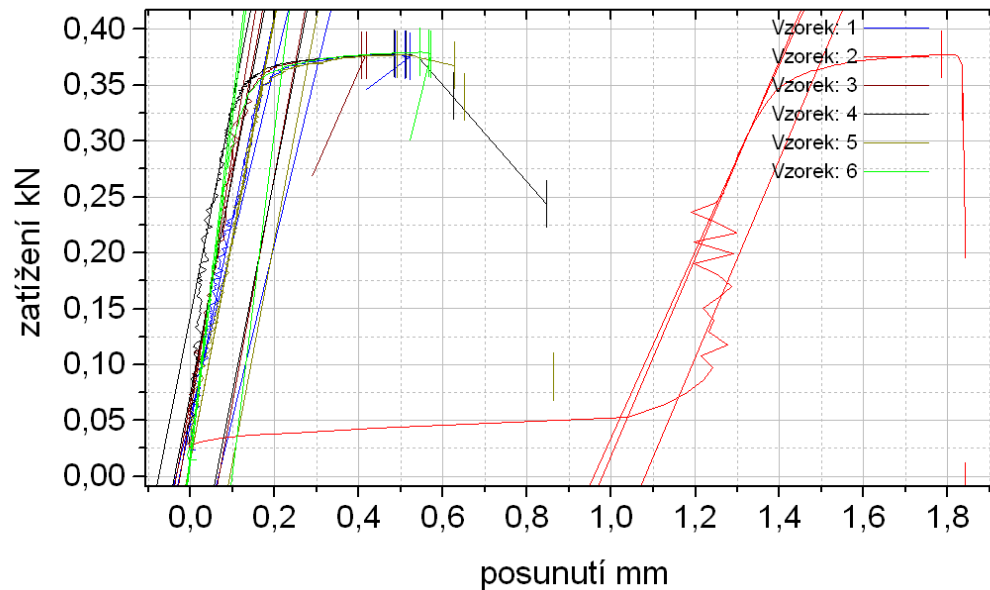
Popis metody: zkouška se provádí dle ZM[9]. Zkoušený materiál se upne mezi čelisti, měřicí vzdálenost L_0 se označí ryskami a tažnost vyhodnocuje videokamera z posunu rysek o vzdálenost ΔL . Použitý objektiv: TV Lens 8,5 mm 1:1,3.

Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, vzdálenost mezi čelistmi 80 mm, $L_0 = 50$ mm (vzdálenost rysek), pneumatické čelisti s vroubkovanými vložkami, délka uchycení ve vložce 38 mm, tlak v čelistech 6 atm., předpětí $F_0 = 15$ N, ukončení nenastaveno, frekvence sběru dat: 25 bodů/s, teplota: 23° C.

Tabulka 3: Výsledky zkoušek 5564 V

č. měř.	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	378	196,6	193,9	0,6	0,1	48,0	0,128	15,00
2	376	194,5	191,5	0,5	0,8	60,0	0,129	15,00
3	380	197,7	190,9	1,1	0,9	83,0	0,127	15,00
4	380	197,7	186,4	1,9	1,6	80,0	0,129	15,00
5	377	196,5	185,3	1,2	0,7	77,0	0,129	15,00
6	376	194,4	185,3	1,9	0,9	71,0	0,128	15,00
Průměr	377,8	196,2	188,9	1,2	0,8	69,8	0,1	15,0
S	1,83	1,47	3,69	0,61	0,48	13,44	0,00	0,00
RS	0,49%	0,75%	1,95%	50,55%	57,63%	19,24%	0,64%	0,00%
Min.	376	194,4	185,3	0,5	0,1	48	0,127	15
Max.	380	197,7	193,9	1,9	1,6	83	0,129	15

Dávka ID: m2v_b

Obr. 8: Závislost F - ΔL 5564 V

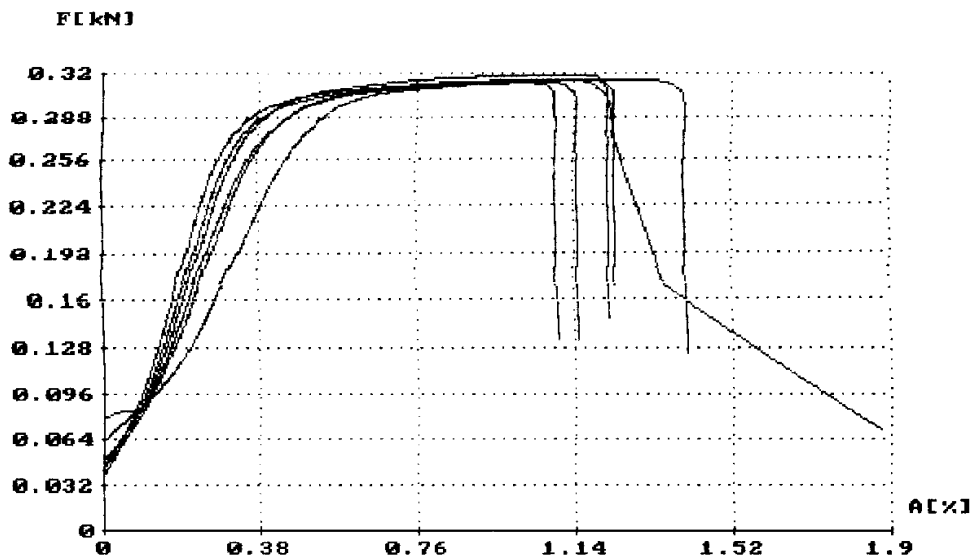
3.2 Zařízení Instron 6025 (6025)

Popis metody: Zkouška se provádí dle ZM[8]. Zde byl zkoušený materiál frézován na klasické zkoušky s hlavou. Prodloužení je měřeno pevným dvouramenným automatickým průtahoměrem, který má pevně nastavenou vzdálenost L_0 a vyhodnocuje se posun ramínek průtahoměru o vzdálenost ΔL .

Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, vzdálenost mezi čelistmi 100 mm, $L_0 = 50$ mm, pneumatické čelisti s vroubkovanými vložkami, délka uchycení ve vložce 40 mm, tlak v čelistech 4 atm., předpětí $F_0 = 20$ N, ukončení zkoušky při poklesu o 35% z F_{max} , frekvence sběru dat: 25 bodů/s, teplota: 23° C.

Tabulka 4: Výsledky zkoušek 6025

č. měř.	F _m [N]	R _m [MPa]	R _{p0,2} [MPa]	A _{50mm} [%]	A _t [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	319	197,0	191,0	0,8	1,2	51,0	0,129	12,55
2	316	197,2	190,8	0,9	1,3	60,0	0,129	12,41
3	315	196,8	190,5	0,9	1,2	55,0	0,129	12,41
4	314	197,2	193,6	0,6	1,1	37,0	0,128	12,42
5	316	197,5	191,8	1,0	1,4	46,0	0,129	12,40
6	314	196,5	190,7	0,7	1,2	48,0	0,129	12,40
Průměr	315,7	197,0	191,4	0,8	1,2	49,5	0,1	12,4
S	1,86	0,35	1,17	0,15	0,10	7,92	0,00	0,06
RS	0,59%	0,18%	0,61%	17,88%	8,37%	16,00%	0,32%	0,47%
Min.	314	196,5	190,5	0,6	1,1	37	0,128	12,4
Max.	319	197,5	193,6	1	1,4	60	0,129	12,55

Obr. 9: Závislost F -
ΔL 6025

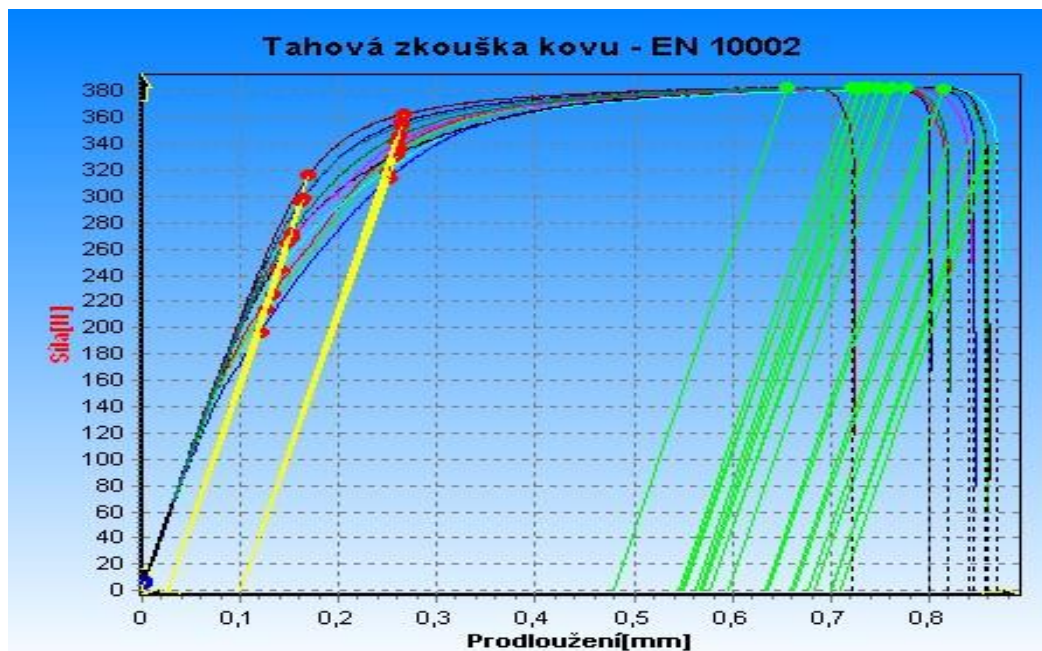
3.3 Zařízení Tira 2805 (TIRA)

Popis metody: Zkouška byla připravena dle ZM[9]. Zkoušený materiál se upne mezi čelisti, které mají rozteč L_0 a tažnost software vyhodnocuje pouze z posunu rámu o vzdálenost ΔL .

Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, vzdálenost mezi čelistmi 50 mm, $L_0 = 50$ mm, mechanické čelisti, předpětí $F_0 = 0$ N, ukončení zkoušky: pokles síly o 20 % z $F_{max.}$, frekvence sběru dat: 50 bodů/s, teplota: 21°C.

Tabulka 5: Výsledky zkoušek TIRA

č. měř.	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	383	199,4	175,3	1,3	1,6	55,0	0,128	15,00
2	383	199,5	163,7	1,4	1,7	54,0	0,128	15,00
3	382	199,1	166,4	1,4	1,7	56,0	0,127	15,00
4	383	199,5	188,8	1,1	1,4	57,0	0,128	15,00
5	383	199,3	180,6	1,3	1,6	56,0	0,128	15,00
6	383	199,7	184,4	1,4	1,7	56,0	0,128	15,00
Průměr	382,8	199,4	176,5	1,3	1,6	55,7	0,1	15,0
S	0,41	0,20	9,98	0,12	0,12	1,03	0,00	0,00
RS	0,11%	0,10%	5,65%	8,88%	7,23%	1,86%	0,32%	0,00%
Min.	382	199,1	163,7	1,1	1,4	54	0,127	15
Max.	383	199,7	188,8	1,4	1,7	57	0,128	15

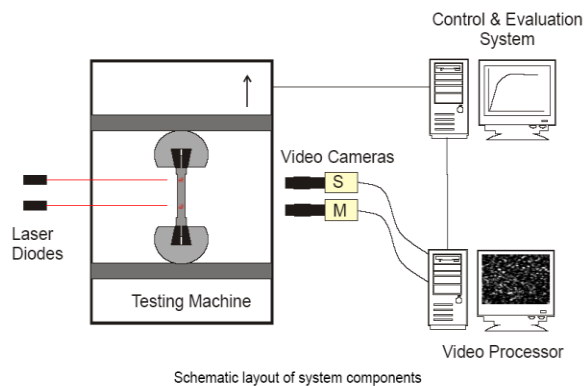

Obr. 10: Závislost F
- ΔL TIRA

3.4 Zařízení MTS Insight 2 (MTS)

Popis metody: Zkouška byla připravena dle ZM[9]. Prodloužení bylo měřeno laserovým extenzometrem Messphysik. Schéma laserového extenzometru je patrné z *obr. 11*. Zařízení se skládá ze dvou videokamer a dvou zdrojů laserového paprsku. Každý z paprsků ozařuje povrch vzorku, který snímají objektivy a promítají se na monitor počítače. Na tomto snímaném povrchu jsou nalezeny charakteristické shluky drsnosti povrchu (speckle patterns), které jsou paprskem stále sledovány. Paprsky jsou nastaveny na vzdálenost L_0 a vyhodnocuje se posun těchto shluků o vzdálenost ΔL [12].

Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, $L_0 = 50$ mm, pneumatické čelisti s drsným povrchem, předpětí $F_0 = 0$ N, ukončení zkoušky při poklesu o 20% z F_{max} , frekvence sběru dat: 100 bodů/s, teplota: 23°C.

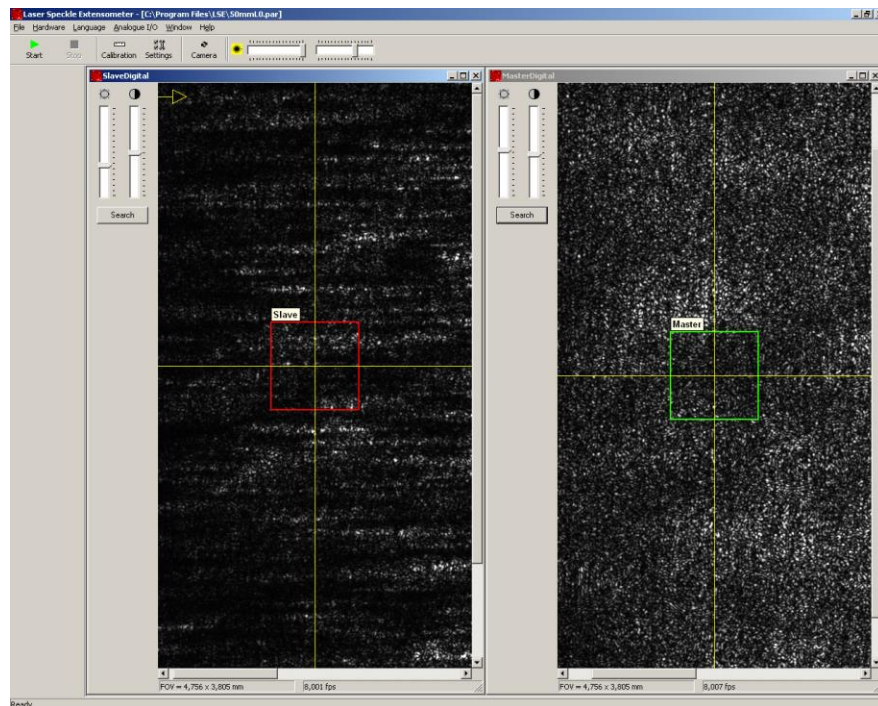

System Components

Measuring Principle

Obr. 11: Schéma laserového extenzometru

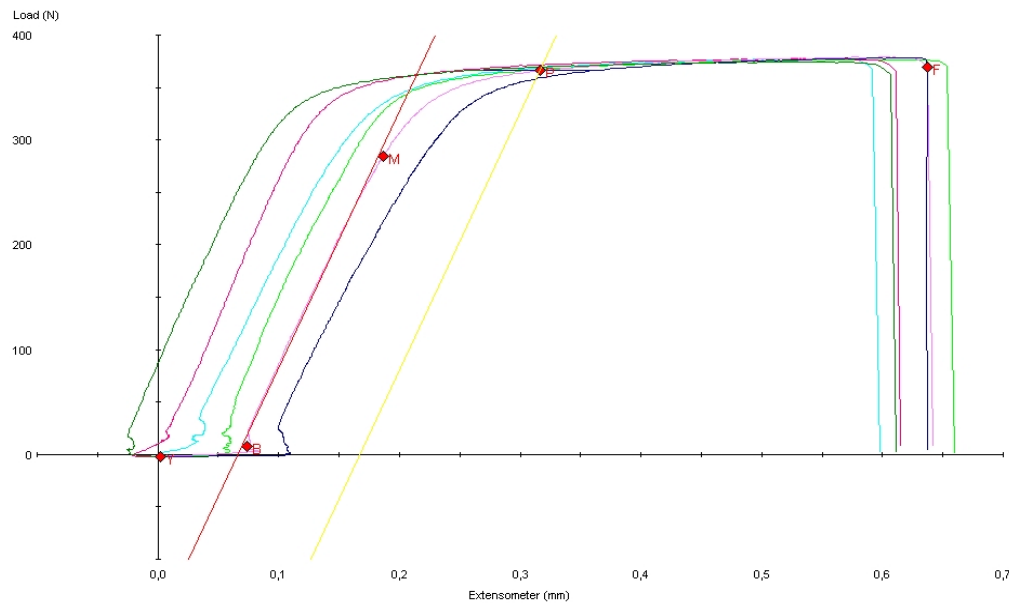
Obr. 12: Obrázek povrchu vzorku

Tabulka 6: Výsledky zkoušek MTS

č. měř.	F _m [N]	R _m [MPa]	R _{p0,2} [MPa]	A _{50mm} [%]	A _t [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	376	196,2	189,6	0,9	1,2	69,0	0,128	15,00
2	378	196,8	189,8	0,8	1,1	62,0	0,128	15,00
3	374	195,0	188,0	1,0	1,3	70,0	0,128	15,00
4	378	195,1	188,8	0,9	1,2	68,0	0,129	15,00
5	379	195,9	189,1	0,8	1,1	63,0	0,129	15,00
6	378	197,1	189,7	0,8	1,1	60,0	0,128	15,00
Průměr	377,2	196,0	189,2	0,9	1,2	65,3	0,1	15,0
S	1,83	0,86	0,69	0,08	0,08	4,18	0,00	0,00
RS	0,49%	0,44%	0,36%	9,42%	7,00%	6,40%	0,40%	0,00%
Min.	374	195	188	0,8	1,1	60	0,128	15
Max.	379	197,1	189,8	1	1,3	70	0,129	15

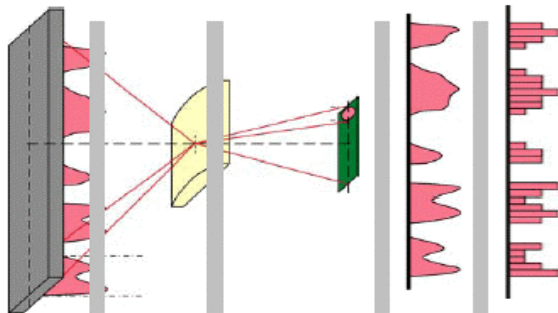

Obr. 13: Závislost F
- ΔL MTS

3.5 Zařízení ZWICK (ZWICK)

Popis metody: Vzorky na zkoušku byly připraveny dle ZM[9]. Zkoušený materiál byl zkoušen dle metodiky Zwick. Prodloužení bylo měřeno laserovým extenzometrem Zwick. Systém měření je obdobný jako u extenzometru Messphysik s tím rozdílem, že snímaný povrch je převeden do dvojrozměrného signálu, kde je nalezen charakteristický vrchol (peak), který je sledován. Paprsky jsou nastaveny na vzdálenost L_0 a vyhodnocuje se posun sledovaného vrchol o vzdálenost ΔL [10, 11].

Nastavení: konstantní rychlost zkoušení v celém průběhu zkoušky 4 mm/min, $L_0 = 50$ mm, pneumatické čelisti s keramickými vložkami, předpětí $F_0 = 3$ N, ukončení automaticky dle [6]., frekvence sběru dat: 25 bodů/s, teplota: 22° C.

Obr. 14: Schéma konverze signálu

Obr. 15: Laserový extenzometr optiXtens

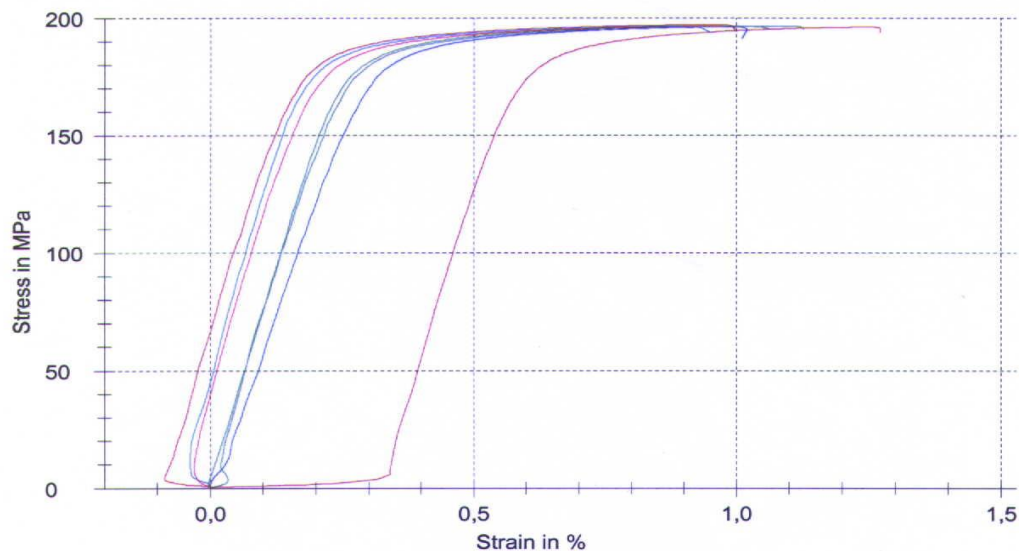

Tabulka 7: Výsledky zkoušek ZWICK

č. měř.	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]	a [mm]	b [mm]
1	377	196,0	190,0	0,7	0,9	77,0	0,128	15,00
2	377	196,0	191,0	0,8	1,1	79,0	0,128	15,00
3	377	196,0	191,0	0,7	1,0	65,0	0,128	15,00
4	377	196,0	190,0	0,8	1,1	85,0	0,128	15,00
5	377	196,0	190,0	0,8	1,1	82,0	0,128	15,00
6	378	197,0	191,0	0,8	1,1	77,0	0,128	15,00
Průměr	377,2	196,2	190,5	0,8	1,1	77,5	0,1	15,0
S	0,41	0,41	0,55	0,05	0,07	6,86	0,00	0,00
RS	0,11%	0,21%	0,29%	7,10%	6,84%	8,86%	0,00%	0,00%
Min.	377	196	190	0,69	0,94	65	0,128	15
Max.	378	197	191	0,8	1,13	85	0,128	15

Series graph:

Obr. 16: Závislost F -
 ΔL ZWICK

4. HODNOCENÍ A POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ

Soubory dat se hodnotily běžným statistickým hodnocením. Pro každou veličinu byl vypočítán aritmetický průměr

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum x_i \quad (1)$$

a určená směrodatná odchylka

$$s(x_i) = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n \left(x_i - \bar{x} \right)^2} \quad (2) \text{ popř. procentuální vyjádření směrodatné}$$

odchylky k průměru:

$$rs(x_i) = \frac{s(x_i)}{\bar{x}} \cdot 100 \text{ (}\%) \quad (3)$$

Na tomto základě byly určeny meze vyhovujících hodnot, kde průměrné hodnoty by měly ležet v intervalu $\bar{x} \pm 2 \cdot s_{(n-1)}$ a individuální výsledky v pásmu $\bar{x} \pm 3 \cdot s_{(n-1)}$.

Průměry všech výsledků jsou vidět v tabulce 8. U měření metody 6025 byla síla přepočítána na šířku vzorku 15 mm z důvodu adekvátního porovnání dat, ostatní výsledky byly zachovány.

Konkrétní meze jsou uvedeny v tabulce 9. V tabulce 10 a 11 jsou celkové výsledky a meze u směrodatných odchylek.

Tabulka 8: Celkové výsledky (průměry zkoušek)

č. měř.	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]	zařízení
1	378,6	197,5	182,5	1,2	1,9	26,8	5564 R
2	377,8	196,2	188,9	1,2	0,8	69,8	5564 V
3	380,8	197,0	191,4	0,8	1,2	49,5	6025
4	382,8	199,4	176,5	1,3	1,6	55,7	TIRA
5	377,2	196,0	189,2	0,9	1,2	65,3	MTS
6	377,2	196,2	190,5	0,8	1,1	77,5	ZWICK
Průměr	379,1	197,1	186,5	1,0	1,3	57,4	
S	2,28	1,29	5,80	0,24	0,39	18,01	
RS	0,60%	0,65%	3,11%	23,17%	29,67%	31,35%	
Min.	377,17	196,02	176,53	0,77	0,83	26,83	
Max.	382,83	199,42	191,40	1,32	1,88	77,50	

Tabulka 9: Meze hodnot

Hodnoty	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]
$\phi + 3s$	385,91	200,92	203,89	1,75	2,45	111,47
$\phi + 2s$	383,63	199,63	198,09	1,51	2,07	93,46
ϕ	379,1	197,1	186,5	1,0	1,3	57,4
$\phi - 2s$	374,51	194,48	174,91	0,55	0,53	21,43
$\phi - 3s$	372,22	193,19	169,11	0,31	0,14	3,42

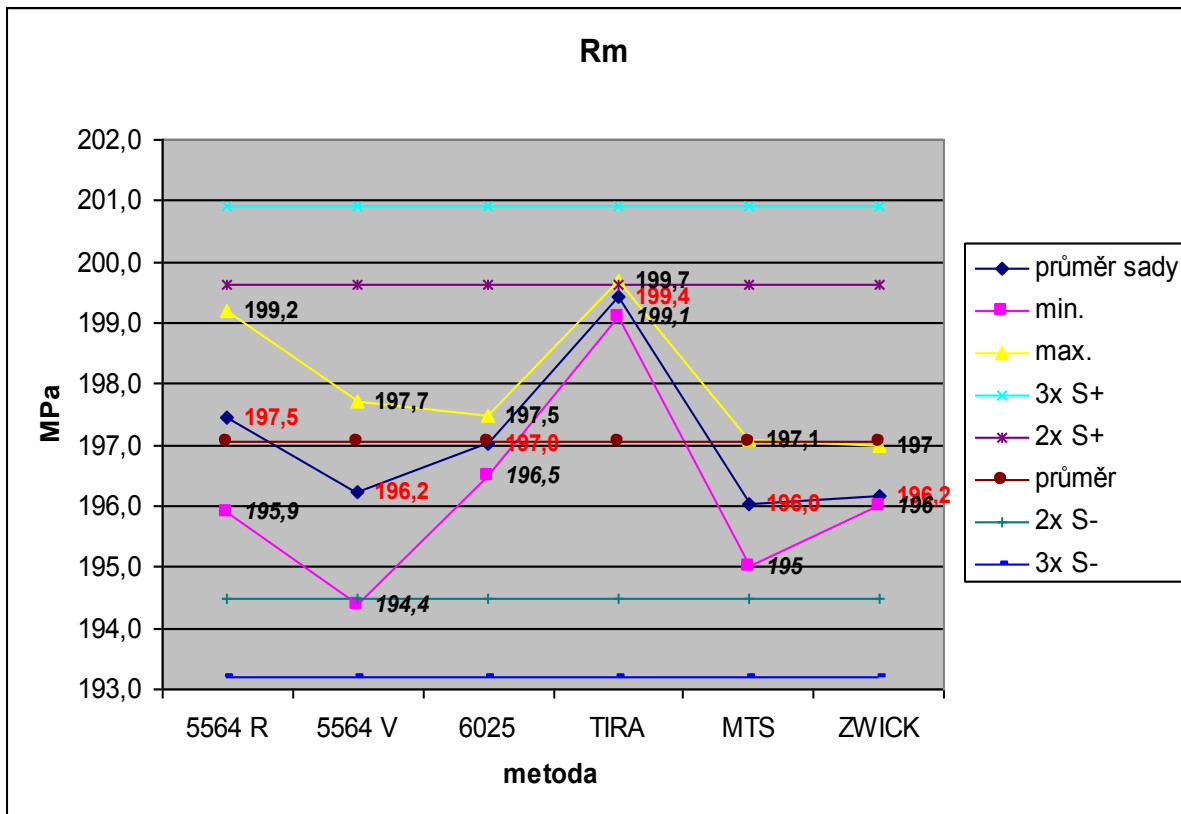
Tabulka 10: Směrodatné odchylky zkoušek

č. měř.	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]	zařízení
1	1,61	1,17	6,95	0,42	0,25	0,41	5564 R
2	1,83	1,47	3,69	0,61	0,48	13,44	5564 V
3	1,86	0,35	1,17	0,15	0,10	7,92	6025
4	0,41	0,20	9,98	0,12	0,12	1,03	TIRA
5	1,83	0,86	0,69	0,08	0,08	4,18	MTS
6	0,41	0,41	0,55	0,05	0,07	6,86	ZWICK
Průměr	1,3	0,7	3,8	0,2	0,2	5,6	
SD	0,72	0,51	3,88	0,22	0,16	4,86	
RSD	54,1%	68,2%	101,1%	94,1%	86,4%	86,2%	
Min.	0,41	0,20	0,55	0,05	0,07	0,41	
Max.	1,86	1,47	9,98	0,61	0,48	13,44	

Tabulka 11: Meze SD

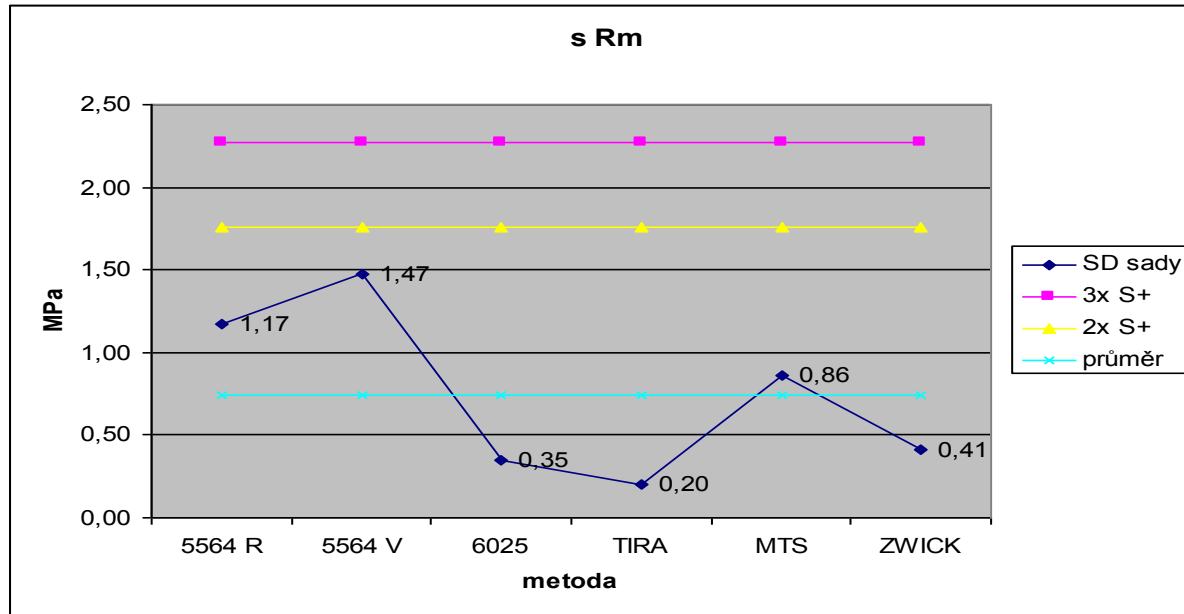
Hodnoty	Fm [N]	Rm [MPa]	Rp0,2 [MPa]	A50mm [%]	At [%]	E [GPa]
$\phi + 3s$	3,48	2,27	15,48	0,91	0,66	20,23
$\phi + 2s$	2,76	1,76	11,60	0,69	0,50	15,36
ϕ	1,3	0,7	3,8	0,2	0,2	5,6

4.1 Pevnost v tahu Rm

Obr. 17: Graf průměru, max. a min. hodnoty Rm

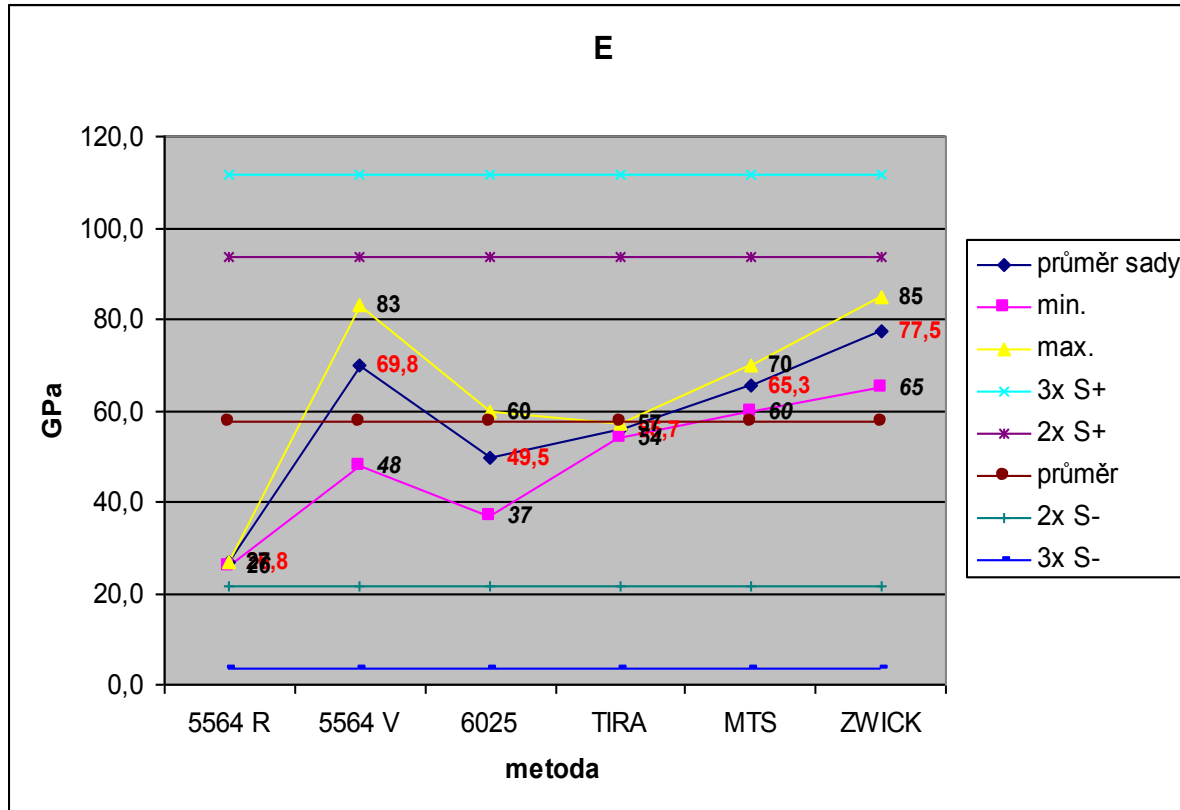

Obr. 18: Graf směrodatné odchyly Rm

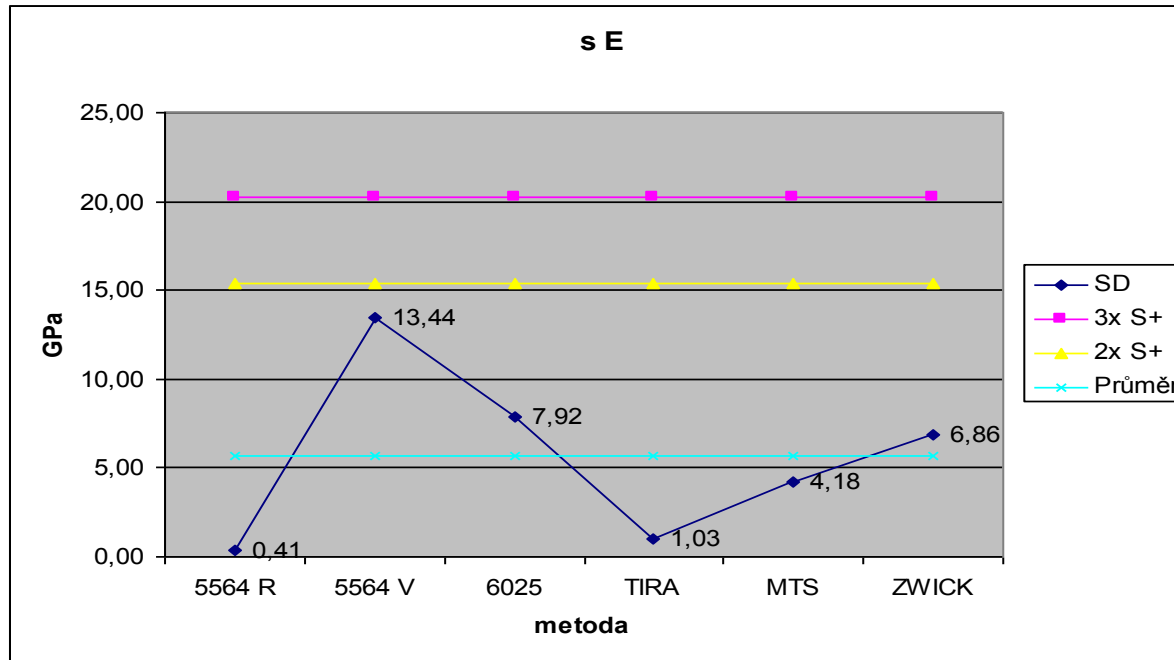
- všechny hodnoty i průměry leží ve stanovených mezích
- všechny směrodatné odchyly leží ve stanovených mezích
- největší rozptyl hodnot je u zařízení INSTRON 5564

4.2 Modul pružnosti E

Obr. 19: Graf průměru, max. a min. hodnoty E

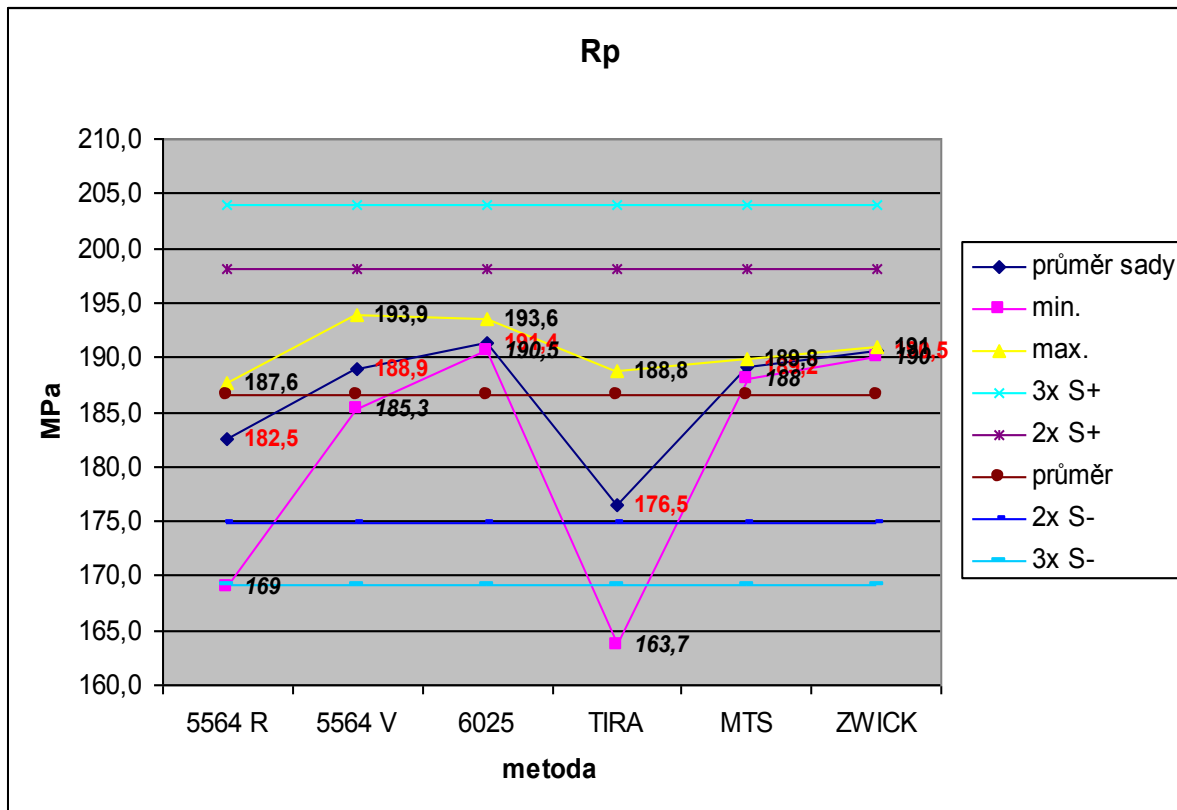
Teoretická hodnota modulu u hliníku je 70 GPa.

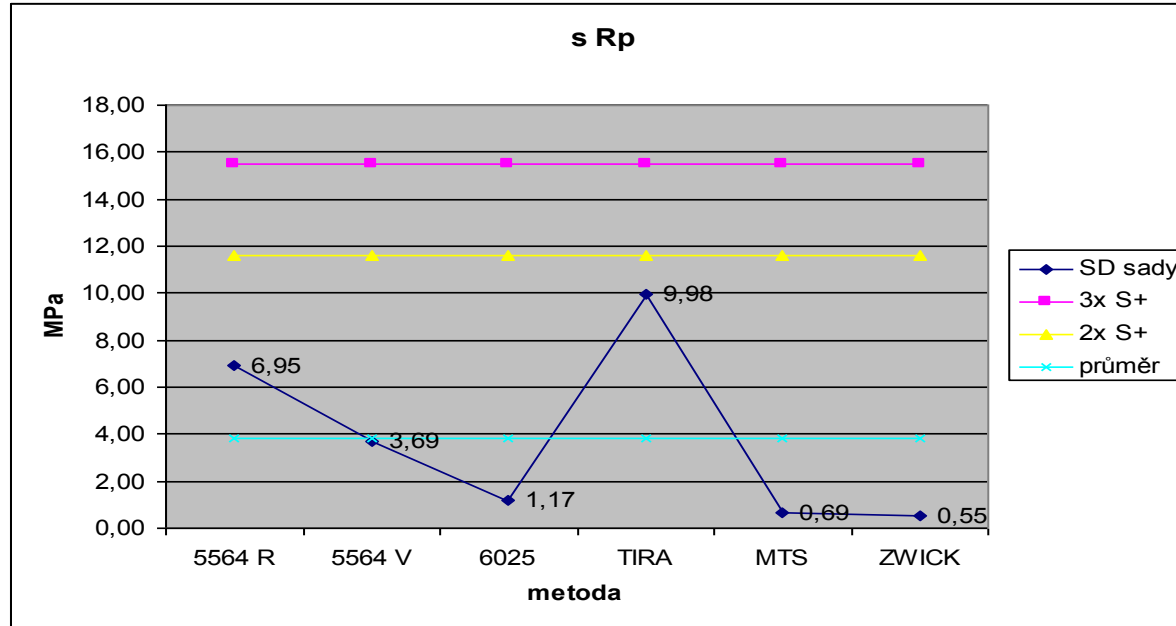
Obr. 20: Graf směrodatné odchyly E

- všechny hodnoty i průměry leží ve stanovených mezích
- všechny směrodatné odchyly leží ve stanovených mezích
- největší rozptyl hodnot je u zařízení INSTRON 5564 s videoextenzometrem
- nejbližší k teoretické hodnotě E jsou měření s extenzometrem

4.3 Smluvní mez kluzu Rp0,2

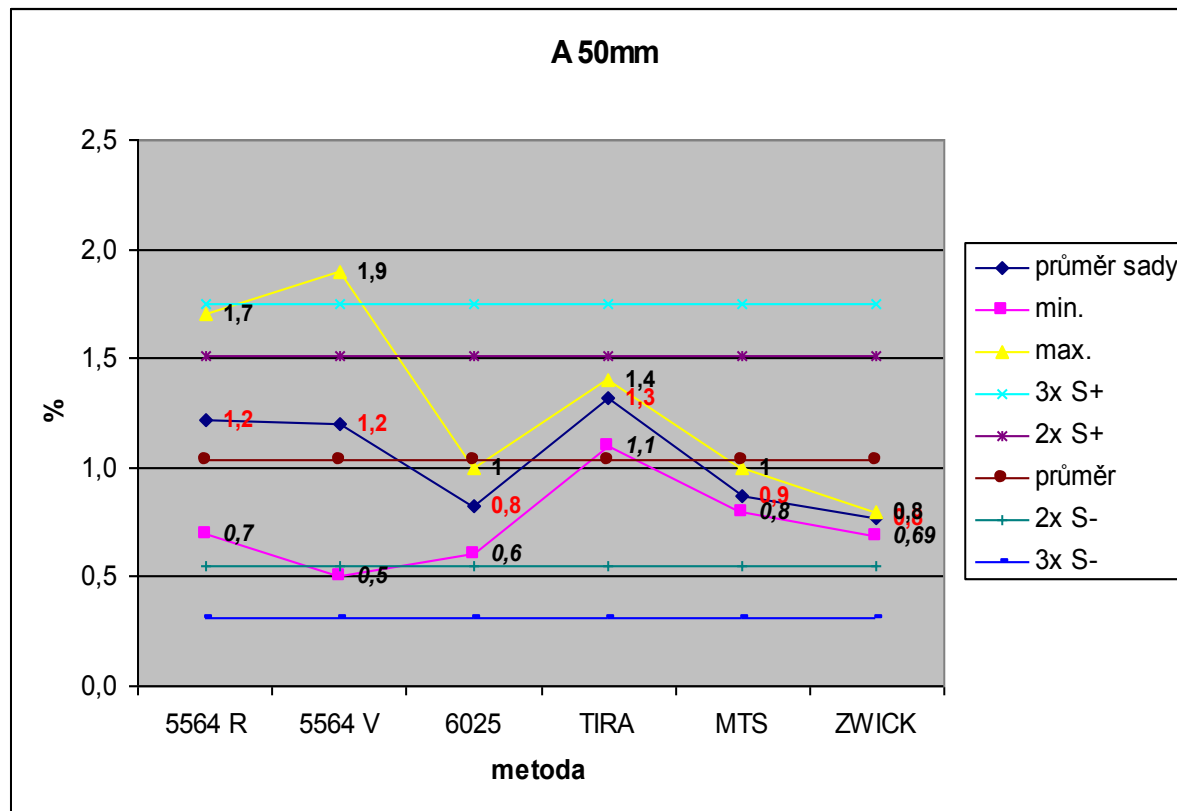
Obr. 21: Graf průměru, max. a min. hodnoty $R_{p0,2}$

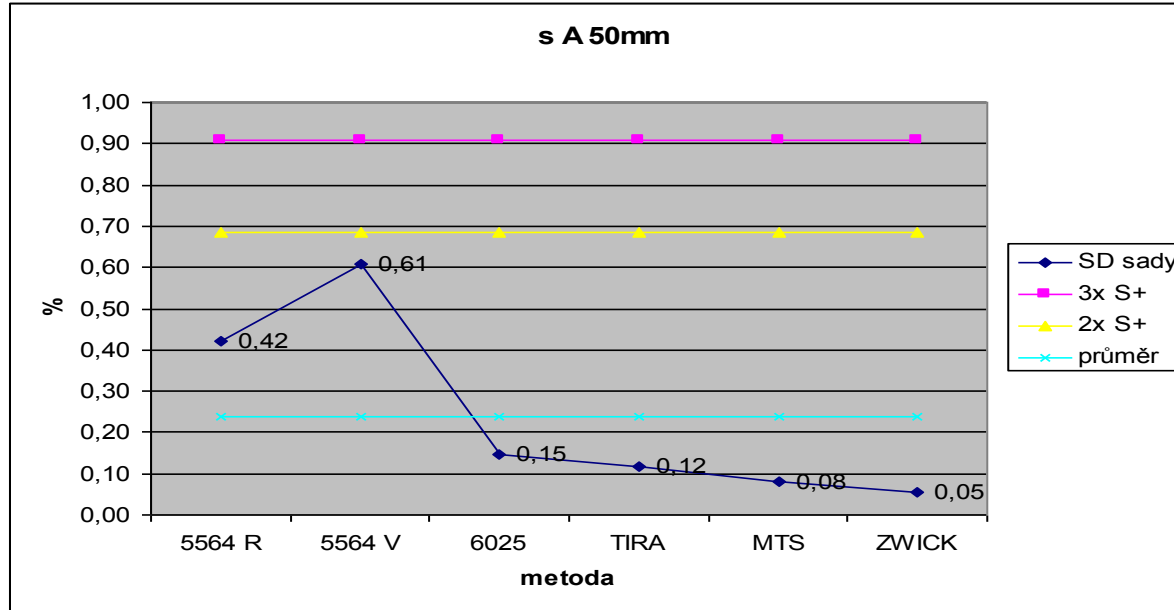
Obr. 22: Graf směrodatné odchylky Rp0,2

- všechny průměry leží ve stanovených mezích
- mimo interval leží individuální hodnota zařízení INSTRON 5564 R a TIRA 2805
- všechny směrodatné odchylky leží ve stanovených mezích
- největší rozptyl hodnot je u zařízení TIRA 2805

4.4 Tažnost A

Obr. 23: Graf průměru, max. a min. hodnoty A50 mm

Obr. 24: Graf směrodatné odchyly A50 mm

- všechny průměry leží ve stanovených mezích
- mimo interval leží individuální hodnota zařízení INSTRON 5564 s video-extenzometrem
- všechny směrodatné odchyly leží ve stanovených mezích
- největší rozptyl hodnot je u zařízení INSTRON 5564

5. PARAMETRY ZAŘÍZENÍ OVLIVŇUJÍCÍ **VÝSLEDKY ZKOUŠEK**

5.1 Siloměrná hlava

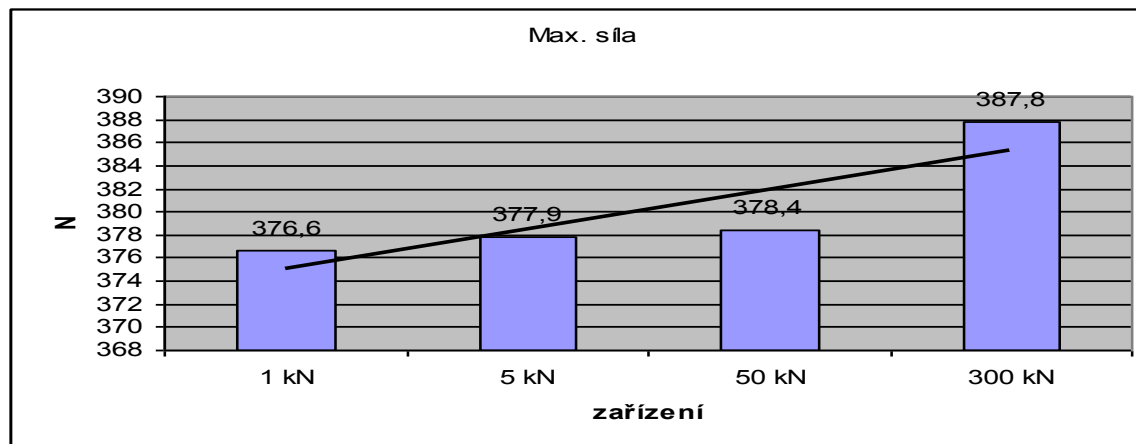
Vliv na sílu a následně na R_m a R_p

5.1.1 Třída přesnosti

- musí být v třídě 1, v současné době obvykle třída 0,5

5.1.2 Rozsah siloměrné hlavy

- požadovaná přesnost obvykle zaručena od 0,4% do 100% rozsahu (Zwick od 0,2%), pod minimální hodnotou není zaručena přesnost, ČMI ověřuje od 1%
- u těchto materiálů max. 100 kN siloměrná hlava

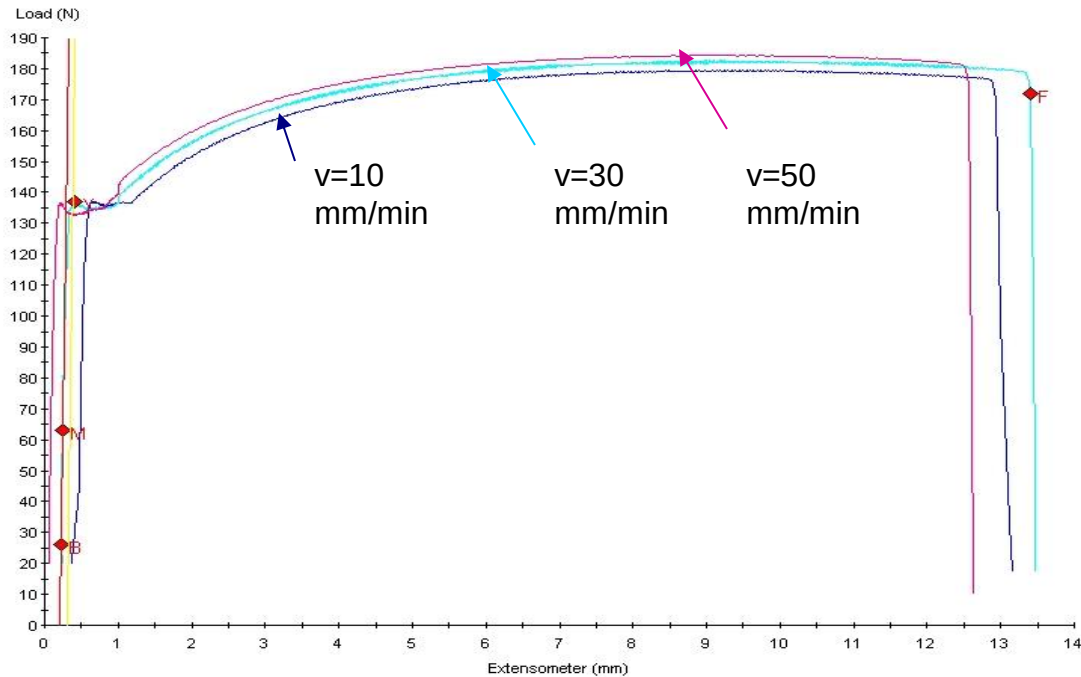

Obr. 25: Změna F_{max} u
různého rozsahu
siloměrných hlav (průměry
z 10-ti měření)

5.2 Rychlost zkoušení

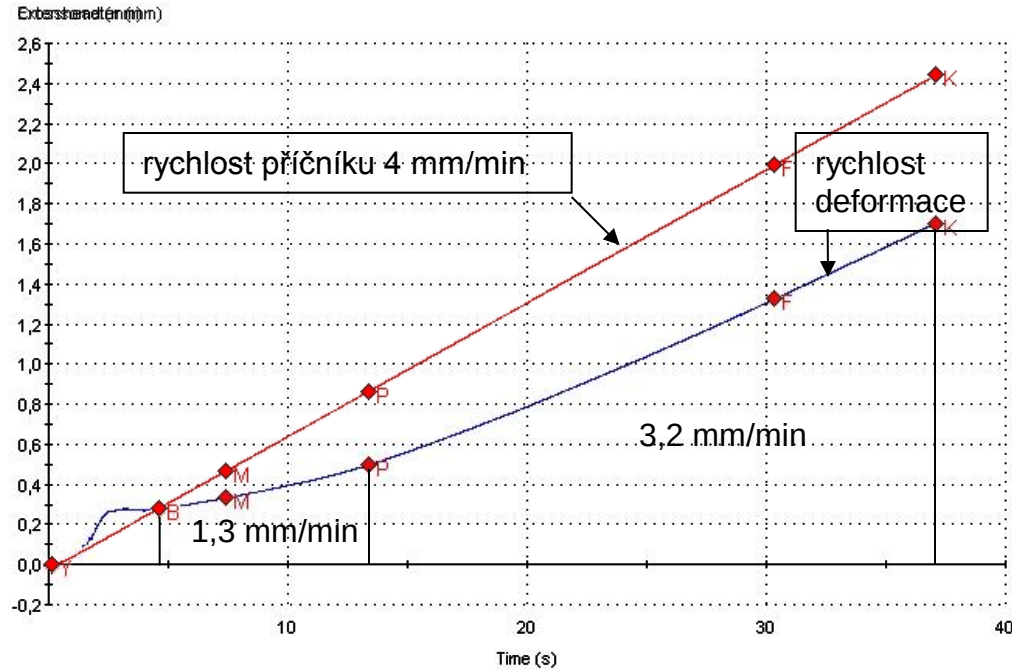
- vliv na sílu, následně R_m a R_p
- čím vyšší rychlost tím vyšší hodnoty
- u těchto zkoušek po celou dobu zkoušky konstantní rychlost 4mm/min.

Obr. 26: Nárůst R_m u různých rychlostí zkoušení

5.3 Tuhost zařízení

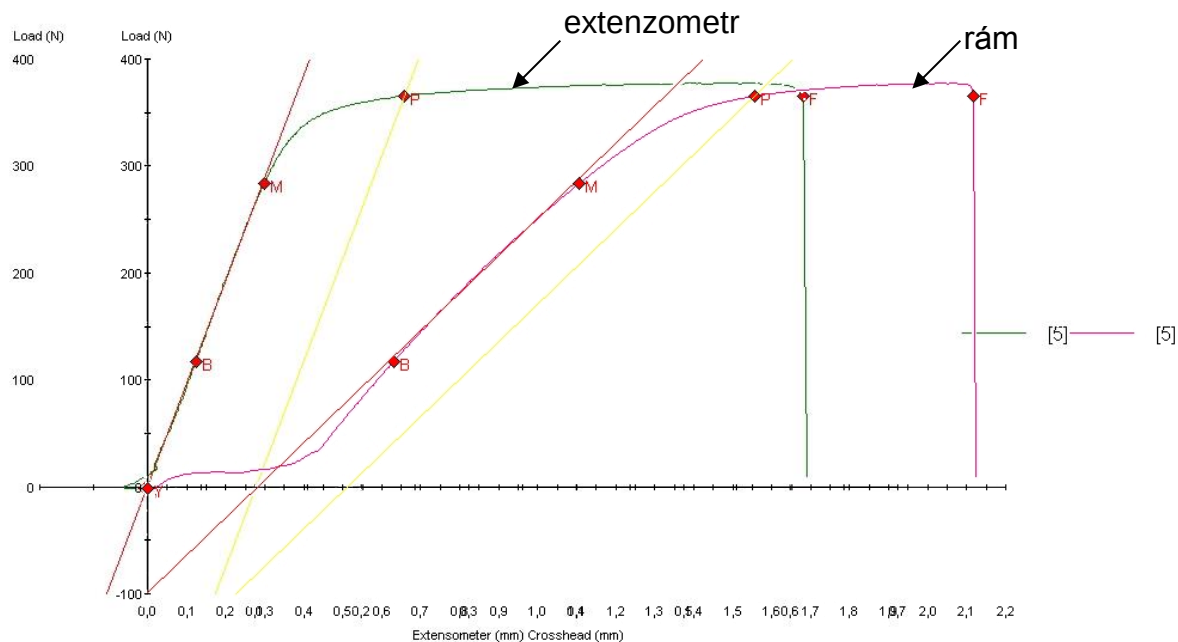
- vliv na Youngův modul pružnosti, následně R_p a A
- rozdílná rychlost posuvu příčnicku a deformace materiálu (u SW Zwick možnost nastavení koeficientu)
- nejen tuhost rámu, ale i ostatních částí (hlava, spoje, čelisti)

Obr. 27: Rychlost posuvu a deformace

Měření:

- s extenzometrem - měří jen deformaci materiálu, hodnota E blízka teoretické
- bez extenzometru - závisí na tuhosti: nižší tuhost, nižší hodnota E, Rp, ale vyšší A

Obr. 28: Vliv extenzometru na modul a odvozené veličiny

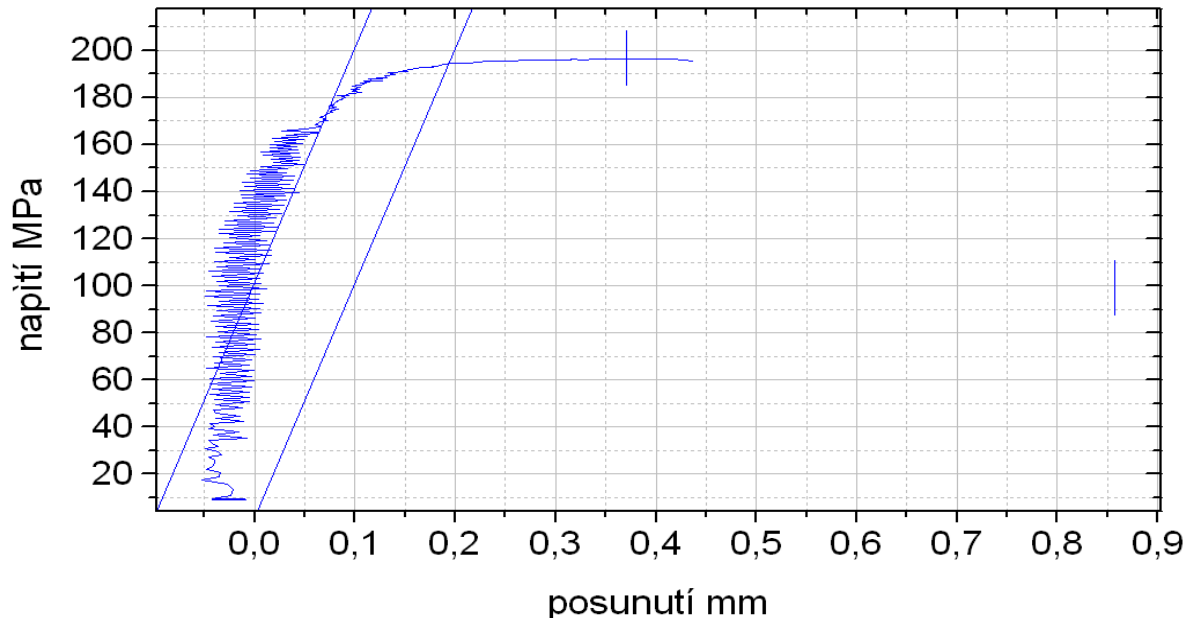
5.4 Použitý extenzometr

5.4.1 Mechanický

- + cena
- + vysoká přesnost (třída až 0,2)
- zatížení vzorku, nevhodný pro tenké materiály
- pro zkoušky za studena

5.4.2 Optický

- + cena
- + bezdotykový
- nutnost kreslení bodů či rysek (velká pracnost, zvláště fólie)
- nižší přesnost
- zvláště objektiv pro malé (FOV 50 mm) a velké tažnosti (FOV 200 mm)

Obr. 29: Objektiv s velkým zorným úhlem (200 mm) - nedostatečné rozlišení objektivu, skokové načítání dat

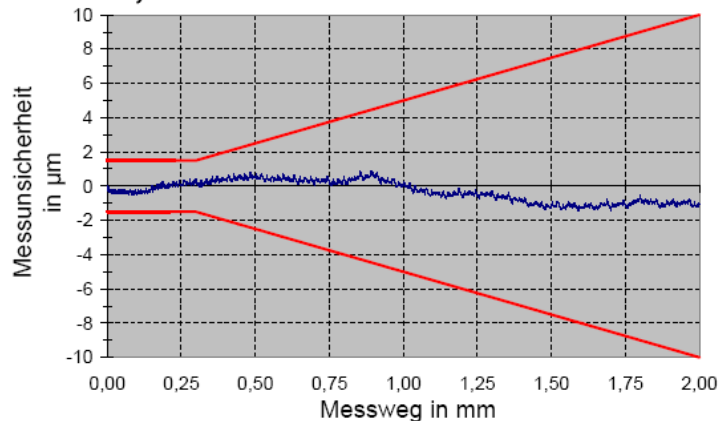
5.4.3 Laserový

- + bezdotykový
- + bez značení bodů na vzorcích
- + pro zkoušky za tepla
- + přesnost (třída 0,5)
- cena
- citlivý na chvění a vibrace

Zwick / Roell

Zwick
Materialprüfung

Der optiXtens erfüllt die Genauigkeiten der Klasse 0,5 nach ISO 9513

Obr. 30: Přesnost
laserového extenzometru
Zwick

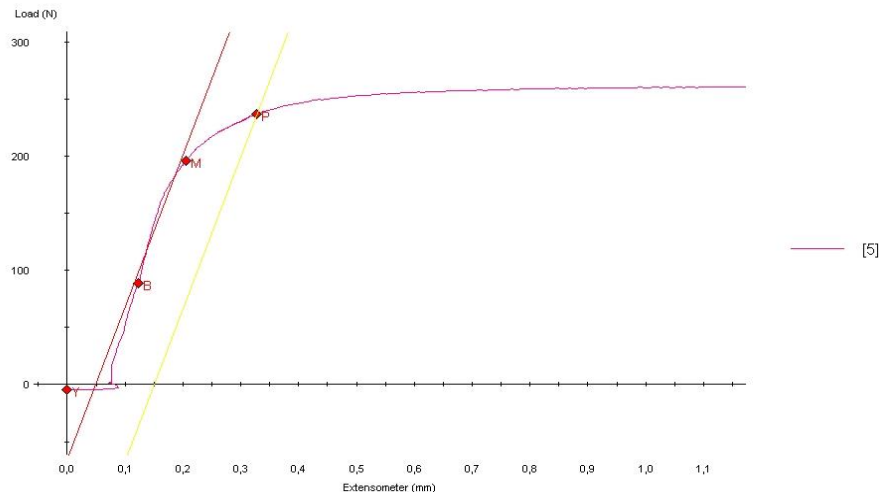
5.5 Software

5.5.1 Frekvence sběru dat

- obvykle 25 Hz, pro tento typ materiálu vhodnější 100 Hz (přesnější stanovení bodů pro modul)
- MTS až 1000 Hz siloměr, ale extenzometr jen 200 Hz

5.5.2 Analýza dat

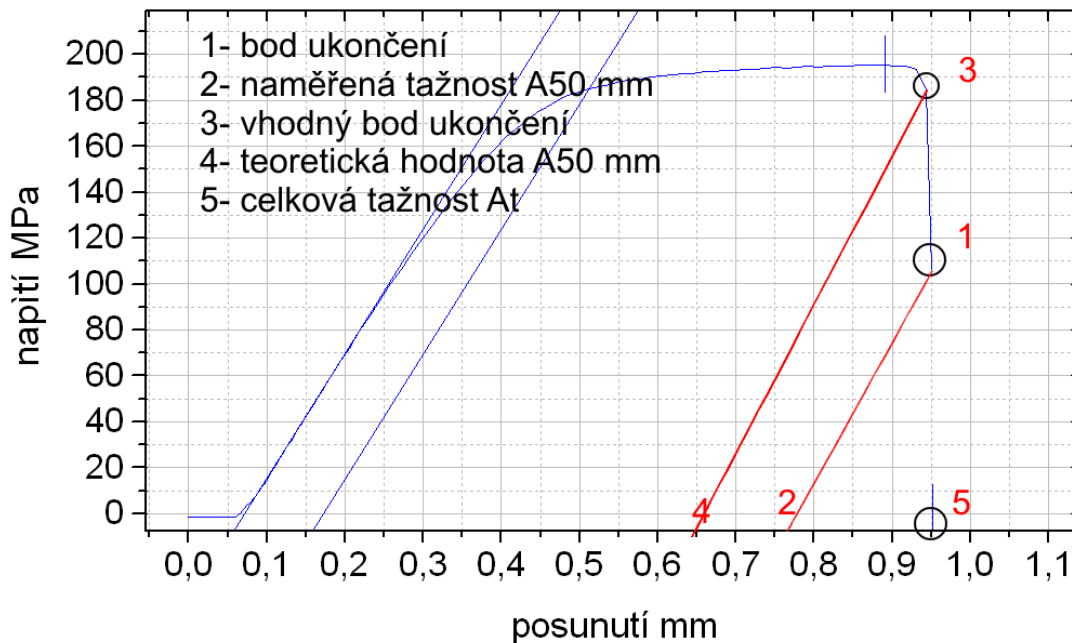
- možnost analýzy surových dat
- možnost hodnotit různé závislosti nejen F-L (F-T, F-v, T-v apod.)
- přepočty po chybně vložených údajích (rozměry vzorků apod.)
- správné určení směrnice, popř. možnost její opravy

Obr. 31: Nevhodně určený
modul pružnosti

5.5.3 Místo ukončení zkoušky

- vliv na tažnost, zvláště u málo tažných materiálů
- lom a místo ukončení zkoušky definován v EN 10002-1
- umožňuje to testXpert od firmy Zwick, obvykle však pokles o procentuální hodnotu z F_{max} nebo pokles na danou hodnotu F (Merlin Serie IX firmy Instron - nepřesné)

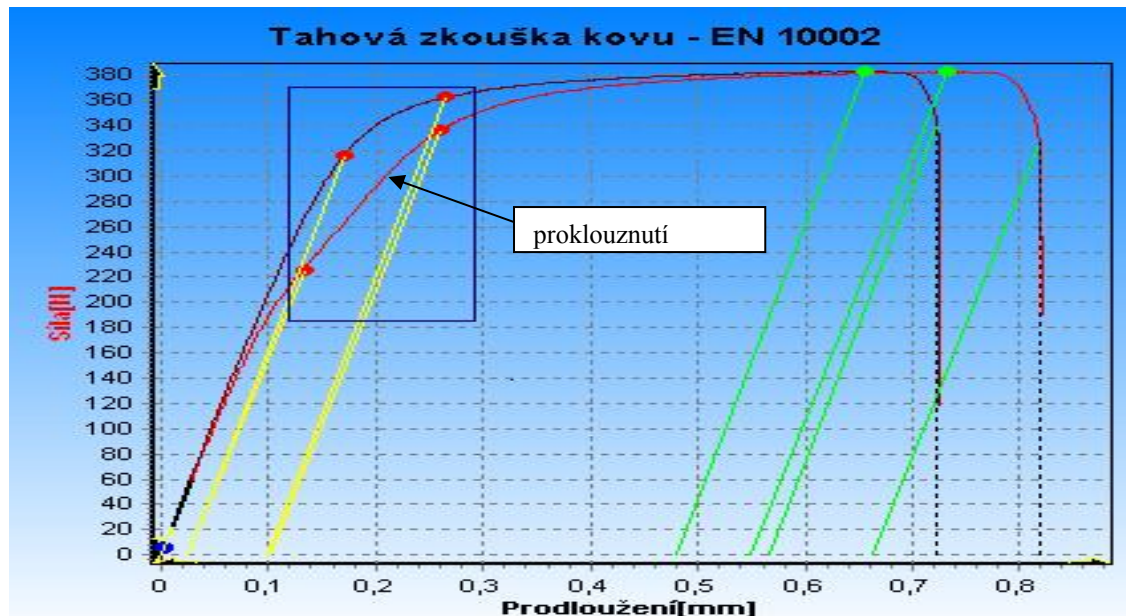
Obr. 32: Ukončení zkoušky

5.6 Upínací čelisti a síla upnutí

- u pásků bez hlavy vliv na všechny hodnoty (R_m , R_p , A)

5.6.1 Upínací čelisti

- mechanické čelisti - nevhodné - rozdílná síla při každém upnutí (nebezpečí prokluzu)
- hydraulické - nebyly testovány
- pneumatické čelisti - konstantní tlak upnutí u všech vzorků, dobrá regulace tlaku
- plochy upínacích čelistí - experimentálně stanovit vhodný povrch (rýhované či keramické)
- délka upnutí vzorku v čelistech (nedostatečná délka - prokluz)

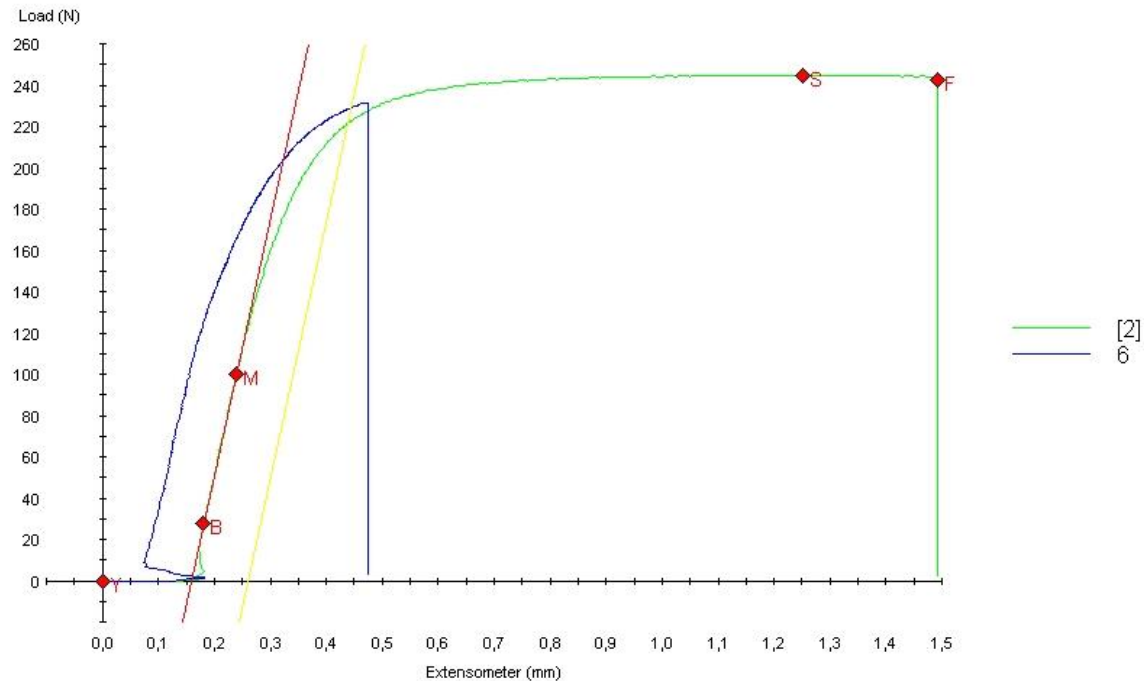

Obr. 33: Vliv proklouznutí v čelistech na $R_{p0,2}$

5.6.2 Síla upnutí vzorku

- velký tlak - utržení v čelistech před dosažením max. síly a prodloužení
- nedostatečný tlak - proklouznutí, ovlivnění meze kluzu

Obr. 34: Přetržení vzorku v čelistech

5.6.3 Místo přetržení

- vliv na tažnost (nižší hodnoty při přetržení vzorku mimo extenzometr)
- pokud hodnota tažnosti vyhovuje předepsané i při přetržení mimo extenzometr, nevylučuje se

Opatření:

- upínací délka L_c co nejbližší k měřené délce L_o
- vhodně zvolený povrch čelistí a upínací tlak
- použití tvarovaných vzorků místo rovných pásků (v současné době není v AIB střížný přípravek k dispozici, frézování nevhodné - dochází k poškození povrchu od třísek)

6. ZÁVĚR

Z provedených hodnocení klasickou statistikou a poznatků ze zkoušení vyplývá, že:

- v individuálních výsledcích nevyhovělo při určení smluvní meze kluzu zařízení INSTRON 5564 bez extenzometru a zařízení TIRA 2805
- v individuálních výsledcích nevyhovělo při určení tažnosti zařízení INSTRON 5564 s video-extenzometrem
- nejmenšího rozptylu hodnot v problematických parametrech smluvní meze kluzu a tažnosti dosáhly zařízení s laserovými extenzometry Zwick a MTS
- jako nejvhodnější pro zkoušení finstocků, popř. i fólií se ukázala siloměrná hlava do 1 kN
- jako nejvhodnější zařízení pro měření prodloužení s ohledem na přesnost a pracnost se ukázaly laserové extenzometry
- pro zkoušku finstocků jsou nejvhodnější pneumatické upínací čelisti s vroubkovanými vložkami a s možností plynulé regulace tlaku

7. POUŽITÉ SYMBOLY A ZKRATKY

7.1 Použité symboly

Symbol	V ý z n a m	Použité jednotky
ε	poměrné prodloužení	
σ	napětí	[N/mm ² ; MPa]
A	tažnost	[%]
At	celková tažnost	[%]
A _{5,65} ; A _{11,3}	poměrná tažnost	[%]
A _{50mm} ; A _{100mm}	tažnost měřená na vzdálenosti L ₀	[%]
a	tloušťka zkoušeného vzorku	[mm]
b	šířka zkoušeného vzorku	[mm]
E	Youngův modul pružnosti	[GPa]
F	síla	[N]

Fm, Fmax	maximální síla	[N]
L	délka	[mm]
Lo	počáteční délka	[mm]
ΔL	prodloužení	[mm]
Rm	mez pevnosti v tahu	[N/mm ² ; MPa]
Rp _{0,2}	smluvní mez kluzu	[N/mm ² ; MPa]
ReH	horní mez kluzu	[N/mm ² ; MPa]
So	počáteční plocha průřezu	[mm ²]
s, S	směrodatná odchylka	
rs, RS	relativní směrodatná odchylka	[%]
$\bar{x}$, ϕ	průměr	

7.2 Použité zkratky

AIB	ALINVEST Břidličná, a.s.
SW	software
FOV	zorné pole (file of view)
ZM	zkušební metoda

8. POUŽITÁ LITERATURA

- [1] PLUHAŘ. J-KORITTA. J: Strojírenské materiály. SNTL/ALFA, 1977
- [2] JAKOB. M: Úplné hodnocení materiálů tahovou zkouškou. VŠB Ostrava 2005
- [3] BEROUNSKÝ. P: Přístupy k tvorbě norem základních mechanických a technologických zkoušek kovů. VŠB Ostrava, 2005
- [4] KRUPKA. K: Statistické řízení jakosti. TriloByte, 1997
- [5] KEYTE. R – MCENTEGGART. I: A tale of two tests, Materials World, December 1997
- [6] ČSN EN 10002-1: Kovové materiály – Zkoušení tahem – Část 1: Zkušební metoda za okolní teploty. ČNI, 2002
- [7] DIN 50 154: Zkouška tahem bez měření jemného protažení fólií a pásů z hliníku k tváření o tloušťkách až do 0,179 mm. Deutsche normen, 1980
- [8] LYSÍKOVÁ M. Zkušební metoda ZM/SZL/680/5: Zkouška tahem, AIB, 1995, revize 8
- [9] LYSÍKOVÁ M. Zkušební metoda ZM/SZL/680/7: Zkouška tahem – fólie, AIB, 1995, revize 9
- [10] ZWICK/ROELL. Product Information: optiXtens - non-contact extensometer without measurement marks, Informační materiál Zwick/Roell
- [11] Günter Müller. optiXtens - Der erste normgerechte Längenänderungsaufnehmer zur berührungslosen Verformungsmessung ohne Markierung der Proben, Zwick/Roell Ulm, 2004
- [12] MESSPHYSIK. Laser speckle extensometer, informační materiál Messphysik
- [13] SČZL: Závěrečná zpráva o výsledcích mezilaboratorních porovnávacích zkoušek tahem za okolní teploty, listopad 2002

